

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

Bescheidenheid leren

En Hij zeide: Alzo is het Koninkrijk Gods als een mens, die zaad werpt in de aarde, en slaapt en opstaat, nacht en dag, en het zaad opkomt en groeit, zonder dat hij zelf weet hoè.

Marc. 10 : 26—27.

Bescheidenheid leert ons hier onze hoogste Profeet en Leraar.

Want Hij zei: het gaat met de groei en de komst van het koninkrijk Gods net als een mens, die zaad in de aarde werpt.

En dan gaat de zaaier naar huis, slaapt en staat weer op en dan loopt hij weer langs de akker en zie: het komt op en groeit, maar hoè, dat weet hij niet.

Deze landbouwer weet het heel goed: meer dan zaaien kan hij niet doen. Dan moet hij wachten, geduld oefenen.

Hij wacht op de oogst. Maar zover kan hij 't niet brengen. Als hij gezaaid heeft moet hij niet al maar blijven controleren, of elk ogenblik op zijn knieën er bij gaan liggen: zou het nu wel opkomen? Groeit het wel?

Hij moet ook niet in de aarde gaan krabben en woelen, want daar wordt het maar minder van.

Neen, hij moet maar rustig naar huis gaan en slapen gaan. Hij kan er niets meer aan doen.

Misschien denken wij wel: wat een zorgeloze houding van die boer! Hij zit er niet achteraan! Hij is niet actief genoeg!

Neen, deze boer is niet zorgeloos en lui, maar hij is een wijze man. Hij weet zijn plaats. Hij is een bescheiden man. Hij weet het heel goed: zijn taak is hiermee af. 't Eigenlijke werk op de akker is niet van hem, maar van God.

Wel, zo gaat het ook met het koninkrijk Gods en de kerk.

Daarin hebben de ambtsdragers maar een bescheiden plaats.

Dominee's en ouderlingen moeten maar trouw zaaien, vrij uit zaaien. Daarin moeten ze wel getrouw zijn! Ze moeten het Woord van God brengen, niet met meeslepende woorden van wijsheid, maar met betoon van Geest en kracht. Daarvoor behoeven de ambtsdragers eerst geen psychologie te bestuderen. Er is wel veel wijsheid voor nodig om bij elk huisbezoek zo te spreken als de Schrift het vraagt, maar een dominee en een ouderling moeten zich maar niet zo druk maken, om de hoorders psychologisch te benaderen, om de aarde voor te bereiden.

Maar wel: zaaien, trouw het Woord van God brengen in alle mogelijke „gevallen”. Maar meer kunnen we niet.

Als we dat nu altijd maar bedachten.

Toch soms is het er ver vandaan!

't Gebeurt wel eens, dat de ouderlingen moedeloos thuis komen, omdat het maar niet „gaat”. In dat gezin en dat een dominee wakker ligt en zucht: hoe moet dit en hoe komt het daar?

En we moeten ook niet vergeten, dat het niet zo gemakkelijk is, in sommige tijden zeker niet, om ambtsdrager te zijn. In tijden van strijd en moeite is het een heel zware opdracht. Als in de grote christelijke wereld een zucht is naar de grote wereldenheid der kerk, zonder daarbij te letten op de waarheid van de Schrift, als vele christenen de Bijbel niet meer aannemen als het Woord van God en dus zeggen, dat er ook geen uitgedrukte wil van God is, en als er dan ook nog spanningen in de kerk zijn over de aard

van de vrijmaking, over doorgaande reformatie en over de z.g. hereniging en deze onderlinge strijd soms conflicten veroorzaakt, dan valt het niet mee, om ambtsdrager te zijn. Dan maken we ons wel eens bezorgd over het koninkrijk Gods. En dan wordt het ambt soms zo zwaar, dat het niet meer te dragen is. Van veel werken wordt men niet zo spoedig overspannen, maar wel van conflicten.

Welnu, dan moeten we allen, ambtsdragers en gemeenteleden, maar eens luisteren naar deze wijze les van Christus: wij moeten niet menen, dat de groei van het koninkrijk Gods van ons afhangt.

Dat zouden we kunnen denken!

Nu moet ik dit doen en het zó doen en als dat niet zo gebeurt, dan gaat het mis in de kerk en gaat dat wel zo goed en moeten we dáár eens niet achteraan enz.

Er moet toch wat van een ambtsdrager uit gaan?

En dan worden de ambtsdragers zo belangrijk, dat door hun woorden en daden en waakzaamheid de kerk wordt bewaard!

Maar, zegt de Heiland, zó is het niet.

We moeten maar wat bescheidenheid leren en niet zo angstig bezorgd zijn over de groei van het koninkrijk Gods.

Ja, maar er moet toch wat gebeuren?

Nou en óf!

Als wij gezaaid hebben, dan moet het eigenlijk nog gebeuren!

Dan moet het zaad groeien, ontkiemen, opschieten, nu moet de oogst komen. Want daarvoor hebben we toch gezaaid? Maar dat

UIT DE INHOUD:

Bescheidenheid leren	C. S.
Een uitdaging aan de kerk (V)	C. V.
Geref. Persvereniging „Opbouw”	
Ons Doopsformulier (VI)	H. J. J.
Kerken in Schotland (VIII)	J. M.
De Mammoetwet (II)	J. M.
Crucifix	M. A. J. P.
De grote planeten	G. v. R.
Persschouw	C. V.
Theologische Hogeschool-dag 1960	
Persbericht	
Kerknieuws	

ontzaglijk vele, dat er nu nog gebeuren moet, het eigenlijke, daar kunnen wij niets aan doen.

Maar dan ook niets.

Dat moeten we allen maar heel goed beseffen.

De zaak van de groei en de komst van het koninkrijk hebben wij niet in handen.

En als we dat toch menen, dat wij door ons werk het koninkrijk Gods moeten redden en de kerk moeten bewaren, dan vergrijpen we ons aan Gods werk en dan worden wij teleurgesteld.

Wij kunnen de zaak niet „op poten zetten”. We moeten maar goed weten, dat de oogst, de komst van het koninkrijk, Gods werk is. Zo worden wij op onze plaats gezet.

C. Stam.

Een uitdaging aan de kerk

V

Het leven der gemeente

In een laatste artikel willen we nog een paar opmerkingen maken over de kritiek, welke van de zijde der sekten wordt uitgebracht op het leven van, de samenleving in de kerken.

Die kritiek is niet mals.

We horen klachten als: Men kijkt niet naar elkaar om. Je hebt niets aan elkaar. Er is in de kerk geen echte gemeenschap. Het is er dood en doods. Er heerst zoveel twist. Je merkt zo weinig van een levend geloof. Je ontmoet zo zelden een duidelijke en warme liefde voor de Heiland. Over allerlei „leer”-kwesties wordt hevige geredeneerd en vooral gevochten — maar waar is het elkaar helpen in de strijd, de moeiten, de nood van het leven? Waar vind je dat blijde, zonnige leven van mensen, die hun hemelse Vader liefhebben, vertrouwen en wandelen aan zijn hand?

Ja, dit alles hoort men van de sektemensen — en nog veel meer!

***

Vooraf ook met klachten als deze zal men zeer voorzichtig moeten zijn en ten aanzien daarvan moet men zeker niet generaliseren.

Want, om dat maar eerst te noemen, er is wat de onderlinge verhoudingen, het samenleven der broeders betreft, uiteraard een zeer grote variatie in de kerken. Er zijn altijd kerken geweest, waarin de omgang der leden met elkaar beheerst werd door de Geest van Christus. Maar er zijn er ook altijd geweest, waarin het er wat dat betreft droe-

vig uitzag. Generaliseren is daarom zeker hier uit de boze.

En voorts moet men er ook altijd mee rekenen, dat heel dikwijls juist zij, die zelf in de christelijke, de broederlijke omgang te kort schieten, daarover het luidst klagen! Iedere dominé kent het verschijnsel, dat als in zijn gemeente een paar gezinnen van buiten worden opgenomen, de reactie van die beide op wat zij in de gemeente beleven zo geheel verschillend, ja, aan elkaar tegengesteld kan zijn. Van het éne gezin hoor je niets dan lof. Ze zeggen dankbaar, dat ze met open armen werden ontvangen en dat ze zich in de kerk onmiddellijk „thuis” voelden enz. enz. Maar van het andere komt de klacht: de mensen van deze kerk zijn zo stijf en onhartelijk, ze bemoeien zich helemaal niet met ons enz., enz.

Maar wie goed observeert, merkt al heel gauw wat de oorzaak is van deze geheel verschillende ervaringen. Hij zal merken, dat deze vooral het gevolg zijn van de eigen houding der nieuwelingen! Bij de ene was er het zoeken van contact, het zich willen geven, het vertrouwensvol tegemoet treden van de nieuwe gemeenschap. Bij de ander was er het kritische afwachten of men wel met de nodige eer, erkenning, hoogachting, vriendelijkheid zal worden ontvangen. Men wilde voorwerp zijn van attentie en zorg, niet onderwerp. Men wilde ontvangen, niet geven.

***

Er is nog iets waar men bij het overwegen van de gereleveerde kritiek oog voor moet hebben.

Het is dit, dat er onder de christenmensen, zowel onder de sektemensen als onder de kerkmensen, een „goede verhouding”, een sterke „gemeenschap”, een „eensgezindheid” kan heersen, welke toch niets te maken heeft met Christus, met de Heilige Geest en met het geloof.

Er is immers ook gemeenschap, samenwerking mogelijk en werkelijk, welke veroorzaakt en gedragen wordt door allerlei „natuurlijke” factoren. Er kan n.l. zijn het harmoniëren van karakters, het hebben van een op elkaar afgestemde geestesstructuur, welke als vanzelf tot een zekere „sympathie” leidt. Er kan zijn het samen streven naar een ideaal, het samen zoeken van eer, macht, plezier, ontspanning, geld; het hebben van eenzelfde ligging; het voorstaan van dezelfde ideeën enz. enz. Alle gemeenschap, welke hierdoor in het leven wordt geroepen en in stand blijft, heeft uiteindelijk niets te maken met Christus, de kerk, het geloof: Het is een gewoon „natuurlijk” verschijnsel, dat men ook onder niet-christenen aantreffen kan.

* * *

Aan al deze dingen moet men denken als men zich bezig houdt met de kritiek, welke de mensen van de sekten op de kerk uitbrengen.

Maar daarmee is men niet klaar!

Het is, nadat men dit alles in rekening gebracht heeft, nodig, zich als kerkmensen af te vragen: **hoe staat het bij ons met deze dingen?**

En men moet deze vraag stellen met de wil zichzelf en de kerk waartoe men behoort scherp te beproeven.

Als men nu de genoemde vraag zó stelt en men kent de kerkelijke situatie zo'n beetje, dan komt als vanzelf een reeks vragen in het hart op!

Ik noem er enkele.

Is het zo, dat de liefde-in-Christus, de liefde tot de broeders om Christus' wil, in volle bloei staat? Zegt de wereld van ons: Ziet, hoe lief ze elkaar hebben?

Is het zo, dat die liefde speciaal uitgaat tot de mensen, die ons **niet** liggen, tot de moeilijke mensen, tot de rand-bewoners? En vooral ook tot hen die naar onze overtuiging in bepaalde opzichten niet goed staan, niet goed handelen? Betrekken we hen werkelijk in onze gebeden en in onze zorg; beleven we vooral met hen ten volle de gemeenschap des geloofs en der liefde?

Wordt inderdaad de kerk **gekend** en **gezien**? Niet in theorie, maar in werkelijkheid? Dus zo, dat men alle broeders en zusters, die kerkelijk trouw zijn, als **volwaardige** medebroeders beschouwt en behandelt — in alles?

Is het zo, dat men met broeders, die op bepaalde punten andere opvattingen hebben, waarlijk broederlijk omgaat? In **alles**! Dus ook zo, dat men hen niet verdacht maakt, wantrouwen jegens hen zaait, over hen roddelt, niet onmiddellijk in een conflict-situatie met hen geraakt?

Is het zo, dat de onderlinge gemeenschapsoefening gedragen en doortrokken is van nederigheid, vriendelijkheid, barmhartigheid, lankmoedigheid, zachtmoedigheid?

Verstaat men het, beleeft men het, dat het wezenelement van het kerkelijke leven is: het **dienen**? Dat de grondwet van het kerkelijke leven dit is, dat **allen allen** in **alles** dienen?

Wie jarenlang het leven in onze kerken heeft meegemaakt, als hij deze vragen tot zich laat doordringen, niet rustig. En toch — met de al of niet bevestigende beantwoording van deze vragen staat of valt een kerk!

* * *

Men kan deze vragen ook anders stellen!

Er wordt in onze kerken steeds en met grote kracht gezegd: Wij móeten naar het Woord leven! Wij willen naar het Woord leven! Wij roepen op tot gehoorzaamheid aan het Woord!

Het wordt misschien zelfs wel wat té vaak gezegd. En het wordt misschien ook wel eens te veel als een „formele” waarheid gezegd. Goede woorden kunnen zo gemakkelijk tot leuzen verworden.

Maar hoe dat ook zij — het leven naar het Woord is levensvoorwaarde voor een kerk en een gelovige. En het — concrete, liefdevolle — oproepen van anderen daartoe ook!

Maar vergeet men niet al te veel, dat tot het woord Gods ook uitspraken als deze horen:

Koester geen hoger gedachten dan u voegen, maar gedachten tot bedachtzaamheid.

Weest in broederlijke liefde elkander genegen, in eerbetoen elkander ten voorbeeld.

Weest onderling eensgezind, niet zinnende op hoge dingen, maar voegt u in het eenvoudige.

Vergeldt niemand kwaad met kwaad; hebt het goede voor met alle mensen.

Laat u niet overwinnen door het kwade, maar overwin het kwade door het goede.

Zijt niemand iets schuldig dan elkander lief te hebben.

Aanvaardt de zwakke in het geloof, maar niet om overwegingen te beoordelen.

Gij echter, wat oordeelt gij uw broeder? Of ook gij, wat minacht gij uw broeder?

Laten wij dan niet langer elkander oordelen, maar komt liever tot dit oordeel: uw broeder geen aanstoot of ergernis te geven.

Laat van het goede, dat gij hebt, geen kwaad gezegd worden.

Zo laten wij dan najagen hetgeen de vrede en de onderlinge opbouw bevordert.

Ieder onzer trachte zijn naaste te behagen, ten goede, tot opbouw, want ook Christus heeft Zichzelf niet behaagd.

Daarom aanvaardt elkander, zoals ook Christus ons aanvaardt heeft, tot heerlijkheid des Vaders.

De begeerte mijns harten en mijn gebed om hun behoud — n.l. van de leden der „valse kerk” — gaan tot God op. — Ik zou wel wensen van Christus verbannen te zijn ten behoeve van hen. . . .

Ik zal maar ophouden. Het zou mogelijk zijn een heel nummer van Opbouw te vullen met soortgelijke woorden Gods.

Leven we daarnaar?

* * *

Er is speciaal één ding waarop in dit verband nog moet gewezen worden.

Want er is vooral één zonde, een wortelzonde, die het samenleven der gelovigen tot in de wortel vergiftigt. Het is een zonde, die door heel de geschiedenis heen de gemeenschap van Gods kinderen heeft bedorven en de kerk in de wereld stinkende heeft gemaakt. Het is de zonde, die vooral ook in de gereformeerde wereld onmetelijke verwoestingen heeft aangeroepen.

Het is de zonde van de **zelfvoldaanheid** van de **hoogmoed**.

Inderdaad, die is een dodelijke zonde. Een een gevaarlijke! Want ze wordt bijna altijd gecamoufleerd door „ijver”, „trouw aan het beginsel”, „strijden voor de goede zaak”, enz.

O zeker, die zonde is heel goed te begrijpen. Het is immers zo, dat zij die Gods genade en de gaven van die genade hebben ontvangen een onmetelijke rijkdom ontvangen. Zij zijn door God uitgekozen uit de goddeloze, ondergaande wereld! Zij zijn koningskinderen. Ze zijn erfgenamen in alles. Straks wacht hun de eeuwige heerlijkheid.

Dat alles is wonderlijk, onbegrijpelijk.

Maar nu is er steeds het dreigende gevaar dat men zich op dat alles gaat verheffen. Dat gebeurt zelfs altijd als men niet werkelijk eigen afschuwelijke zonden kent en niet waarachtig uit genade leeft. Zeker, die zonde is dwaas, krankzinnig. Maar ze duikt altijd weer op. Dan horen we de Joden pochen: Des Heren tempel, des Heren tempel zijn deze! Dan kijken de farizeeën en de „geestelijke mensen” en de doorgeleiden en het „trouwe volk” vol minachting neer op de schare die de wet niet kent, op de „halven”, de „slappen”, de „wereld”. En dan tiert de hoogmoed. Wij hebben het beleefd hoe deze hoogmoed zich breed maakte in het trotse: „Wij, calvinisten”. „Wij, gereformeerden”.

En men heeft niet beseft, dat God brieft van toorn over deze hoogmoed. Dat God tegen zijn volk, dat zich zo verhief, losbarstte: Zijt gij mij niet als de kaffers en hottentotten!

* * *

Zal er werkelijk van een leven des geloofs, van een samenleving in geloof, liefde, dienst sprake zijn in de kerk Gods, zal Jezus Christus gestalte krijgen in zijn gemeente, dan moet vooral tegen deze hoogmoed en zelfvoldaanheid met alle macht worden gevochten.

De mannen Gods in de Geref. Kerken hebben deze zonde gezien, eronder geleden, ervoor gebefd, er tegen gewaarschuwd.

Laat ik een paar van hun woorden doorgeven.

De bekende, diepe prediker Ds H. Hoekstra,

GEREFORMEERDE PERSVERENIGING

„OPBOUW”

Jaarvergadering D.V. zaterdag 18 juni a.s., te UTRECHT, 'smiddags kwart voor 3 uur, in Hotel des Pays Bas (Janskerkhof).

Spreeker: Ds J. Meester te Amsterdam.

Onderwerp: „**De kerk die het volk ten zegen is**”.

Jaarverslagen secretaris en penningmeester.

Alle leden worden vriendelijk uitgenodigd deze vergadering bij te wonen. Convocaties worden dezer dagen aan de leden toegezonden.

Zij, die nog geen lid zijn en deze vergadering toch willen bijwonen, kunnen **vóór 17 juni** zich als lid aanmelden bij het secretariaat: Prof. Wentlaan 50, Utrecht.

Het Bestuur van de Geref. Persvereniging „Opbouw”.

zei in een rede op een bondsdag van de Jongelingsverenigingen, in het begin van deze eeuw reeds, op zijn typische wijze:

„Onze strijd behoort te zijn met wapenen, overeenkomstig de heiligheid en waarheid der zaak. Zou er in dit opzicht wel niet een kanker bij ons ingeslopen zijn? Vindt het wel niet enige ingang onder ons, wanneer men met weinig kennis van zaken en weinig degelijkheid een toon aanslaat, alsof men de diepten van hemel en aarde heeft doorgrond? Draagt het een en ander van het in onze kringen gesprokene en geschrevene niet meer het karakter van kwakzalversmarktgeschreeuw, dan van degelijk, wel doordacht en waardig werk? Neemt onder ons de zucht om reclame te maken ook voor eigen persoon en belang, door middelen, die er op aangelegd zijn om botte duiven te vangen, niet onrustbarend toe? Staat onze Christelijke pers werkelijk hoog en edel? Is ze alleszins betrouwbaar en gespeend in het bevorderen van persoonlijke doeleinden? Wordt er wel niet lof en blaam uitgedeeld met aanzien des persoons? Is alle konkel- en coteriegeest ons vreemd? En houdt men wel niet het hart vast over de oppervlakkigheid, de opgeblazenheid en geestelijke verwildering, die in onze eigen kring leeft?”

* * *

In een oudejaarspreek uit het jaar 1907 over de woorden: „Mené, Mené, Tekèl, Upharsin” zei hij o.a. „De Allerhoogste is **ook** Rechter **over ons**. En dan zeggen wij in de eerste plaats: over ons als **Gereformeerde Kerken**. Laten we niet zorgeloos en zelfvoldaan zijn. God schonk een schone roeping aan de Gereformeerde Kerken in ons land, om een licht en een zout te zijn, door te leven onder de geestelijke tucht des Heren, door op degelijke, diep ingaande wijze het Woord te bedienen en bij dat Woord te leven, de waarheid en de vrede lief te hebben, en eigen roeping en verkiezing vast te maken. Nu zal, naar die schone roeping, ook het oordeel des Heeren over onze Gereformeerde Kerken gaan. Nu is er een zeer bedenkelijk verschijnsel in ons kerkelijke leven. En dat is onze zelfvoldaanheid. Die is ook wel in ons kerkelijk leven en in onze kerkelijke pers enigszins gstijfd van uit het politieke leven en van uit de politieke pers. Een zekere zelfvoldaanheid ligt op ons. Beluister maar de toon, ook over 't geheel van onze Gereformeerde bladen. Een enkele zegt nog eens waar het op staat, en legt onze ongeestelijkheid bloot. Maar dat kan nauwelijks geduld worden. . . . Dit is onze zorgeloosheid, dat wij wel toestemmen, dat het oordeel des Heren over ons **komen zal**, maar dat wij ons niet **in dit heden** in Gods oordeel betrokken gevoelen”.

Zo preekte Ds Hoekstra. Zo preekten en schreven ook Sikkeld en Bavinck. Maar men heeft niet geluisterd!

En we weten hoe het met het gereformeerde volk is gegaan!

* * *

Het komt **hier** vóór alles op doorgaande reformatie aan!

Ook met het oog op de sekten.

Dat wil zeggen: Het komt hier voor alles aan op bekering. Op een klein worden voor God. Op een kennen van zonde. Op een werkelijk leven uit genade. Op nederigheid. Op liefde. Op dienst. God haat de hovaardige. Alleen de nederigen geeft Hij genade. Hij woont alleen bij gebrokenen van hart en ver-

slagenen van geest en bij wie voor zijn Woord beven.

Laat ik nog eens doorgeven wat de vrome Dr Van den Bergh „het geweten der Doleantie” eenmaal schreef. Dat brengt ons in het hart der zaak.

„Er is een valse en een echte bekering, geveinsd en echt geloof; alzo is er ook valse en echte reformatie. De Satan maakt al wat goed is na. Zo ziet hij ook gaarne een kerk „gereformeerd”, mits niet door de Heilige Geest en naar Gods Woord.

Waarin zit nu het verschil?

Er is een reformatie, die uit bitterheid tegenover het onrecht van anderen ontsproot; en een andere, die uit droefheid over eigen schuld aan het bestaan van dat onrecht, ontstond.

Er is een reformatie, die opgaat in een vereniging van gelijkgezinden en hooghartig zich stelt tegenover hen, die „niet medegaan”.

Maar ook een betere reformatie, die ontstaat uit deernis over de verwaarlozing der gemeente, en met de synodale hiërarchie doet breken, om met meer vrijmoedigheid en ijver het afgedwaalde en gebrokene op te zoeken.

Er is een reformatie uit vleeselijke ijver, met wettische verschijnselen en eigenwillige godsdienst verenigd, die op het geestelijk leven nadelig werkt; maar ook een andere reformatie, die uit kracht van Jezus' bloed, door de Heilige Geest gewerkt, een Borg niet minder dan een Koning behoeft, en geestelijke ontwakings geeft”.

Die echte, Geestelijke, doorgaande reformatie is nodig, een reformatie vóór alles van het leven, het samenleven der gemeente.

Ook en vooral met het oog op de groei der sekten en de uitdaging welke deze groei is voor de kerken van onze Heere Jezus Christus.

C. V.

Ons doopsformulier

VI

Geliefden in den Here Christus, gij hebt gehoord, dat de Doop een ordening Gods is, om ons en ons zaad zijn verbond te verzegelen; daarom moeten wij hem tot dat einde, en niet uit gewoonte of bijgelovigheid gebruiken. Opdat het dan openbaar worde, dat gij alzo gezind zijt, zult gij van uwentwege hierop ongeveinsd antwoorden.

Boven het nu volgende deel staat: Vermaning aan de Ouders, en die mede ten Doop komen. Met de laatstgenoemden worden bedoeld de zogen. getuigen. Gelukkig is van heel dit getuigenstelsel weinig meer over, zodat nu wel kon worden volstaan met het opschrift: Vermaning aan de ouders.

Ze worden aangesproken als: Geliefden in de Here Christus. Deze woorden zet Paulus boven zijn brief aan de Korinthiërs. Waarmee hij heel de gemeente aanspreekt. En zo spreekt de dienaar des Woords nog de gemeente aan. Zeer terecht. Men heeft wel gemeend, dat hiermee bedoeld werd alleen dat deel van de gemeente, dat uiteindelijk behouden zou worden. Het „uitverkoren deel” zoals men dan zegt. En omdat men dit er in hoorde durfde men deze aanspraak niet aan. En veranderde haar in: Toehoorders, of iets dergelijks. Maar dit is niet naar uitwijzen van het Evangelie. Met „geliefden in de Here Christus” wordt gezegd, dat die ouders behoren bij de gemeente van Christus. In Christus of om Christus' wil gaat de liefde Gods naar hen uit. Versmaden ze die liefde dan gaan ze verloren. Achten ze die liefde Gods voor niets — wat ook in de kerk kan voorkomen — dan zullen ze de Doop ook wel voor niets achten. Dat kan ook voorkomen in de kerk. Maar dat is geen reden om deze aanspraak te veranderen. Tussen een korenhoop zit ook kaf. Maar we spreken toch niet van een kafhoop, maar van een korenhoop. Zo doen we ook met de gemeente van Christus. We spreken haar aan als geliefden in de Here. Juist die aanspraak kan ontrouwe leden wakker schudden en doen vragen: Wat versmaden we eigenlijk? De liefde Gods, die ons omvangt en ons wil schenken alles, wat wij in Christus hebben.

Tot de gemeente en in het bijzonder tot de ouders wordt daarop gezegd, dat de Doop een ordening Gods is, om ons en ons zaad zijn verbond te verzegelen. We hebben met een instelling van God te doen. En met de verzegeling van zijn verbond. Er wordt niets verzegeld wat in ons of in onze kinderen is. Ook niet wat in ons of in onze kinderen verondersteld of vermoed wordt. Maar het verbond met al zijn beloften en eisen wordt verzegeld. De Doop is een teken en zegel van Gods welwillendheid voor ons en onze kinderen. Gods vriendelijk aangezicht straalt in de Doop over ons en onze nakomelingschap. Tot dat „einde” moeten wij hem gebruiken, d.w.z. tot dat doel. En dus niet uit gewoonte of bijgelovigheid.

Niet uit gewoonte. Dat betekent hier sleur. Goede gewoonten zijn goed en het is een goede gewoonte onze kinderen te laten dopen. Maar sleur is een verschrikkelijk ding. Waar sleur heerst daar heerst niet het leven maar de dood. Men zou rare dingen horen als alle doopouders eens eerlijk zeiden, waarom zij

(nog) laten dopen. Een grotestadsdominee heeft er eens een onderzoek naar ingesteld. Hij werd gewaar, dat soms een kind werd gedoopt, omdat grootvader of grootmoeder dat graag wilden. Anderen gaven niet veel om de Doop, maar „anders was het later net of dit kind een heiden was”. Sommigen wisten helemaal niet waarom zij nog lieten dopen. Eén antwoord luidde: „Mijn moeder zei altijd, dat als een kind niet werd gedoopt het niet groeide”. In sommige landen schijnen vrijwel alle kinderen nog gedoopt te worden louter uit traditie. Daar blijft de Doop nog wel Doop, maar zulk een volk is hij niet ten voordeel, maar ten oordeel.

Het formulier stelt aan de ouders de volgende doopvragen „opdat openbaar worde, dat gij alzo gezind zijt”. Dat het hun namelijk om Gods instelling te doen is, om Gods verbond en al zijn weldaden. Daarom moeten ze op de vragen ongeveinsd, dat is oprecht antwoorden. Als we deze vragen lezen is het wel duidelijk, dat ze alleen oprecht kunnen beantwoord worden door gelovigen. Het antwoord op deze vragen is om zo te zeggen een hernieuwde geloofsbelijdenis.

* * *

Ten eerste: hoewel onze kinderen in zonde ontvangen en geboren zijn, en daarom aan allerhande ellendigheid, ja aan de verdoemenis zelf onderworpen, of gij niet bekent, dat zij in Christus geheiligd zijn, en daarom als lidmaten zijner gemeente behoren, gedoopt te wezen?

Gelovige ouders zullen toestemmen, dat hun kinderen in zonde ontvangen en geboren zijn. Ze zijn even bedorven als welke kinderen ter wereld ook. Ze zijn „kinderen des toorns”, zoals in het begin van het formulier staat. Ze zijn zonder dat zij het weten „der verdoemenis in Adam deelachtig”. Er ligt bij hun geboorte reeds een ellendige, nare erfenis voor hen gereed.

Maar bij deze belijdenis laten gelovige ouders het niet. Zij bekennen, dat is „belijden” ook iets anders. Er wordt van de ouders niet gevraagd wat ze vermoeden of wat ze onderstellen of wat ze hopen, maar wat ze belijden, wat ze op grond van Gods beloften zeker weten. En wat belijden ze dan? „Dat zij in Christus geheiligd zijn, en daarom als lidmaten zijner gemeente behoren gedoopt te wezen”.

De bedoeling van deze woorden is duidelijk. Het is eigenlijk vreemd, dat daarover in de loop der kerkgeschiedenis zoveel verschil is geweest. Vooral over de uitdrukking „in Christus geheiligd”. Het formulier zelf verklaart deze woorden in het vervolg: ze moeten daarom „als lidmaten, d.i. leden van zijn gemeente” gedoopt worden. „In Christus geheiligd zijn” is hetzelfde als „lid van de gemeente van Christus zijn”. Gelovige ouders zijn leden van de gemeente van Christus en ze weten dat. Hun kinderen weten het niet. Maar zonder het te weten zijn ze leden van Christus' gemeente. Onmondige leden, onvolgroeide leden, leden die hun armoede en hun rijkdom nog niet beseffen. Alles toegegeven. Maar leden van de gemeente van Jezus Christus. Ze horen er bij, net zo goed als hun gelovige ouders. En dit geldt niet van een

deel der kinderen, maar van allen.

Daarom treuren godzalige ouders ook niet als degenen die geen hoop hebben, als God een jong kindje uit dit leven wegneemt. Dat mogen ze tenminste niet doen. Want terecht belijden de Dordtse Leerregels in I, 17: „Nademaal wij van den wil Gods uit zijn Woord moeten oordelen, hetwelk getuigt, dat de kinderen der gelovigen heilig zijn, niet van nature, maar uit kracht van het genadeverbond, in hetwelk zij met hun ouders begrepen zijn, zo moeten de godzalige ouders niet twifelen aan de verkiezing en zaligheid hunner kinderen, welke God in hun kindsheid uit dit leven wegneemt (Gen. 17 : 7; Hand. 2 : 39; I Kor. 7 : 14)”.

De kinderen der gelovigen zijn in Christus geheiligd. In Christus hebben ze hun heiliging. D.w.z. in Christus zijn ze afgezonderd van de wereld en toegewijd aan God. Ze zijn door het bloed van Christus geheiligd, naar Hebr. 10 : 29. Ze zijn heilig, naar het woord van Paulus in I Kor. 7 : 14. Dat wordt daar gezegd van kinderen uit een gezin, waarvan alleen de moeder tot het geloof was gekomen. Met die gelovige moeder behoorden haar kinderen bij de gemeente van Christus. De kinderen der gelovigen behoren bij Gods volk. Bij de familie van God, zoals Calvijn het uitdrukt. Tot het grote gezin des HEREN.

Daarmee is niet gezegd, dat ze wedergeboren zijn. Wat God doet of doen kan in het hart van kleine kinderen, wie zal het zeggen? Maar van wedergeboorte van babies is in de Schrift geen sprake. Als iemand zou vragen: Maar kunnen die kleinen, die de HERE in hun kindsheid wegneemt dan bij de HERE zijn, zonder wedergeboorte? dan zou ik willen antwoorden: Laten we dat maar aan de HERE overlaten. En voorts zou ik het volgende willen zeggen. Als men deze kant op wil, dan moet ook gevraagd worden: Kunnen ze zalig worden zonder geloof en zonder bekering en zonder volharding? Want volgens de Schrift is dit alles nodig tot zaligheid. Maar dit zegt de Schrift van en tot volwassene. En het is ons niet geoorloofd dit ook op kleine kinderen toe te passen. Het is eenvoudig dwaas om bij kleine kinderen te spreken van geloof of bekering of volharding. Evenmin mogen wij spreken van wedergeboorte bij kleine kinderen, als we tenminste over wedergeboorte willen spreken naar de Schrift. Want naar de Schrift is wedergeboorte vrijwel gelijk aan bekering of omzetting van heel het leven.

Dat velen de woorden heilig en geheiligd niet meer verstaan is waarschijnlijk nog een nawerking van roomse zuurdesem. Bij heilig denkt men dan aan ingestorte genade of aan „innerlijke” kwaliteit of aan een soort „levenskiem”, waaruit het nieuwe leven om zo te zeggen automatisch opbloeit.

Ook verbindt men aan het „in Christus geheiligd zijn” vaak de gedachte, dat hieraan de eeuwige zaligheid onfeilbaar verbonden is. Men meent dan, dat in Christus geheiligden nooit meer kunnen uitvallen. Maar deze mening is niet die der Schriften. Want we lezen in Hebr. 10 : 29: „Hoeveel zwaarder straf, meent gij, zal hij verdienen, die de Zoon van God met voeten heeft getreden, het bloed des verbonds, waardoor hij geheiligd was, onrein geacht en de Geest der genade gesmaad heeft?”

Het spreekt vanzelf, dat wij in dit „bekennen” te doen hebben met een geloofsbelijdenis. Zo zien gelovige ouders hun kinderen. En zij alleen hebben daar troost aan. En zij alleen kennen daarin hun verantwoordelijkheid. Om namelijk deze kleine heiligen breder van het verbond te onderwijzen. Alleen zij, die rijk zijn met Gods genade, geloven, dat diezelfde rijkdom ook is voor hun kinderen. Waarom zouden zij één of meer van hun kinderen van die genade uitsluiten als de HERE dat niet doet? Waarom zouden zij anderszijds alleen maar onderstellen, wat naar Gods beloften zeer zeker is? Wat die kinderen later zullen doen is voor ons verborgen. Of ze uiteindelijk behoren zullen bij de uitverkorenen, die een nieuwe aarde zullen bewonen, weten we niet. Maar al het water van de zee kan er niets aan veranderen, dat zij in Christus geheiligd zijn. En dat God hun zijn welwillendheid heeft bezegeld en bekrachtigd door de heilige Doop.

* * *

Ten andere: of gij de leer, die in het Oude en Nieuwe Testament, en in de

We hopen, dat U met genoeg en instemming „OPBOUW” leest. Daarom durven we vragen: wekt ook anderen in uw omgeving op, zich te abonneren op dit blad. Zij zullen er, naar we vertrouwen, geen seconde spijt van krijgen.

Artikelen des christelijken geloofs begrepen is, en in de christelijke kerk alhier geleerd wordt, niet bekend, de waarachtige en volkomen leer der zaligheid te wezen?

Het formulier gaat er vanuit, dat gelovige ouders hun kinderen laten dopen. Daarom wordt van de doopouders een hernieuwde geloofsbelijdenis gevraagd. Er schijnt ten tijde van de opstelling van dit formulier aan deze vraag nogal „gedokterd” te zijn. Dat kunnen we laten rusten, omdat we alleen te doen hebben met wat hier staat. Er wordt instemming gevraagd met de leer van het Oude en Nieuwe Testament. Niet meer, maar ook niet minder. Er wordt niet gevraagd of men thuis is in alle problemen, die theologen omtrent de Doop hebben opgeworpen en opgelost. Daarop zouden maar enkelen met een oprecht „ja” kunnen antwoorden. Er wordt ook niet gevraagd of men met alle bijzonderheden van Schrift en Belijdenis op de hoogte is. Hoe velen of hoe weinigen zouden hierop bevestigend kunnen antwoorden?

Maar er wordt gevraagd op men belijdt de leer der zaligheid. Dat is de leer der verlossing. Dat is kort gezegd: Het Evangelie van Jezus Christus. Daar draait alles om in Schrift en Belijdenis. Zoals zo mooi uitkomt in vr. en antw. 19 van de Catechismus: „Waaruit weet gij dat? Uit het heilig Evangelie, dat God zelf eerst in het Paradijs heeft geopenbaard, en daarna door de heilige patriarchen en profeten laten verkondigen, en door de offeranden en andere ceremoniën der wet laten voorbeelden, en ten laatste door zijn eniggeboren Zoon vervuld”. Geheel daarmee in overeenstemming is art. VII van de Ned. Gel. Bel.: „Wij geloven, dat deze Heilige Schrift de wil Gods volkomen vervat, en dat al hetgeen de mens schuldig is te geloven om zalig te worden, daarin genoegzaam geleerd wordt”. Het Evangelie is de leer der zaligheid. Dat is: van de verlossing van heel het leven. Daarin wordt ons gewezen de weg, waarin we van zonde en schuld, van dood en duivel, van hel en verdoemenis worden verlost. Daarin wordt gewezen op Jezus Christus, die ons van God gegeven is tot wijsheid, rechtvaardigheid, heiligmaking en tot een volkomen verlossing. Met die leer staat of valt de heilige Doop. Waar die leer niet meer wordt geloofd, daar wordt de Doop alleen maar meer uit sleur of bijgelovigheid aangehouden. Maar waar die leer wordt geloofd en beleden, daar is de Doop tot grote troost. En ook tot een ernstige aansporing, om de kinderen die leer der zaligheid bij te brengen. En daarover gaat de derde vraag.

***

Ten derde: of gij niet belooft en u voorneemt, dit kind als het tot zijn verstand zal gekomen zijn, waarvan gij vader (en moeder) zijt, in de voorzeide leer naar uw vermogen te onderwijzen, en te doen onderwijzen?

In oude formulieren stond in plaats van „u voorneemt” de uitdrukking: „voor u neemt”. Men heeft daar wel verschil in gehoord, maar niet met recht. Wie zich oprecht voorneemt z'n kinderen nader te onderrichten, neemt dit voor z'n rekening, neemt die taak op zich.

De HERE vraagt van christenouders geen onmogelijke dingen. Hij legt nooit een juk op, dat zwaar is. Maar Hij vraagt wel van gelovige ouders, dat zij doen zullen wat ze kunnen doen, om hun kinderen breder over het verbond in te lichten. Ze zullen dat doen „naar vermogen”, zoals het formulier het zegt. Meer vraagt de HERE niet. Maar minder ook niet. Hij vraagt van ons nog, wat Hij eiste van de ouders onder de oude bedeling. Dat kunnen we samenvatten in de woorden van Deut. 6: 4—9: „Hoor, Israël: de HERE is onze God; de HERE is één! Gij zult de HERE, uw God, liefhebben met geheel uw hart en met geheel uw ziel en met geheel uw kracht. Wat Ik u heden gebied, zal in uw hart zijn, gij zult het uw kinderen inprenten

en daarover spreken, wanneer gij in uw huis zit, wanneer gij onderweg zijt, wanneer gij nederligt en wanneer gij opstaat. Gij zult het ook tot een teken op uw hand binden en het zal u een voorhoofdband tussen uw ogen zijn, en gij zult ze schrijven op de deurposten van uw huis en aan uw poorten”.

We moeten van het woord „onderwijzen” niet schrikken. Dat heeft voor ons een intellectuele klank. Onderwijzen is voor veler besef het werk van een onderwijzer en daarvoor acht men zichzelf ongeschikt. En daarom laten velen het onderwijzen na en stellen zich gerust, dat zij hun kinderen toch „doen onderwijzen”.

Het formulier zal bedoelen, dat de ouders zich niet schamen voor het Evangelie. Ze zullen hun kinderen van de HERE en van Jezus Christus spreken, als het te pas komt. En zullen hun de leer der zaligheid vóórleven om zo te zeggen. Ze zullen hen waar-

schuwen als het nodig is en hen bemoedigen als de strijd tegen de zonde zwaar valt. Daar is geen apart uur huiscatechisatie voor nodig. Daar is ook geen geleerdheid voor nodig. Maar wel, dat we zelf rijk zijn door het geloof in Jezus Christus. Want dan willen we ook onze kinderen rijk maken, voorzover dat in ons vermogen ligt. De één zal daarvoor veel woorden bezigen. Naar zijn aard. Een ander zal het met weinig woorden doen. Naar zijn aanleg. En zo zullen godzalige ouders, ook de meeste „eenvoudigen”, hun kinderen tot zegen zijn. En dan zullen ze dankbaar zijn, dat ze op een goede, christelijke school, hun kinderen mogen doen onderwijzen.

Ten slotte mogen we wel de vraag stellen: Denken wij wel aan die belofte, afgelegd bij de Doop onzer kinderen?

H. J. Jager.

Kerken in Schotland

VIII

1560—1960

De Covenanters

Aan het slot van ons vorig artikel viel de naam „Schotse covenanters”. Dat is een bekende naam uit de geschiedenis van Schotland. Zowel in de volksgeschiedenis als in de kerkgeschiedenis van de zestiende en zeventiende eeuw van dit land spelen de covenanters een grote rol.

Wat zijn de covenanters?

Het woord betekent verbond of verdrag. Het woord covenant is in de Engelse kerkelijke taal het woord voor het verbond der genade. Dat is in het Engels: the covenant of grace.

Bekend is het nationaal Covenant dat in 1580 werd gesloten tussen koning en volk in Schotland en dat werd ondertekend door koning Jacobus I enerzijds en door de volksvertegenwoordiging anderzijds. In dit verbond of overeenkomst werd overeengekomen dat de Rooms Katholieke godsdienst in Schotland verworpen werd.

Deze overeenkomst werd in 1640 door het Parlement tot belijdenis verheven.

Veel eerder waren er in Schotland covenanters. Dat waren bij de opkomst van de reformatorische stromingen, „verbonden” tussen adellijke heren, die evangelisch-gezind waren. Zij werden tussen zulke Lords gesloten met de bedoeling zich aaneen te sluiten voor de strijd voor de goede zaak van de prediking van het evangelie. De heren beloofden elkaar houw en trouw in deze strijd. We weten van een covenant uit 1556, waarin de deelnemers uitspraken, dat zij „iedere gemeenschap met de Roomse afgodendienst weigerden”, en dat zij zich aaneen sloten teneinde met de inzet van al hun krachten, „de rechte prediking van het evangelie van Jezus Christus hoog te houden naar mate God hun predikers en mogelijkheden daartoe zou geven”. Joseph Chambon heeft gezegd, dat deze covenanters of verbonden van adellijke heren aantonen, dat in Schotland het echte christelijke geloof in nationale windsels is neergelegd bij de geboorte.¹⁾ De vijanden van het evangelie waren in de zestiende eeuw tevens nationale componenten in de politieke strijd. Het waren vooral de gesecculariseerde bisschoppen en het Rooms Katholieke of rooms-gezinde koningshuis. De gereformeerde covenanters deinsden er soms niet voor terug, in de nood van de strijd, buitenlandse hulp te zoeken, wat min of meer het karakter ging dragen van landsverraderlijke praktijken. Men zocht bij voorbeeld hulp bij het evangelisch gezinde Engelse koningshuis en in de zeventiende eeuw bij het evangelisch gezinde Oranjehuis (stadhouder Willem III) in de strijd tegen eigen koning.

En men ontving hulp somtijds.

Dr A. A. van Schelven deelt mee, dat een schilderij van W. Hole, R.S.A., een boeiend beeld geeft van de plechtigheid van de oprichting van zulk een covenant op het kerkhof der Greyfriars-kerk te Edinburgh. „Enige Schotse edelvrouwen, een paar der voornaamste presbyteriaanse Lords, de predikanten Henderson en Rutherford en een groot aantal anonymi en anonymae — vertegenwoordigers en vertegenwoordigsters van de duizenden ondertekenaars in het gehele land — omringen op dit schilderstuk een paar figuren, die juist met het zetten van hun naam bezig zijn. Terwijl op de achtergrond de huizen en torens van de stad een afsluiting van het tafereel geven.”²⁾

Van Schelven vervolgt: „Intussen zien wij er met behulp van dit doek alleen maar de uitwendigheden van. Iets van de geest te voelen, waarin men dit Covenant sloot, is veel belangrijker en aantrekkelijker. Welnu, ook daar is gelegenheid voor. De tekst van het stuk deelt mee, dat de ondertekenaars, instemmen met het Evangelie, daaraan wilden vasthouden ten spijt van alle „novations”³⁾ en zich bovendien, in „life and conversation”⁴⁾ gedragen zouden, zoals dit van Christenen mag worden verwacht”.

***

Een afzonderlijk hoofdstuk uit de geschiedenis van de covenanters en dus óók uit de geschiedenis van de Schotse kerken, is het hoofdstuk van de vreselijke vervolging van de covenanters onder de regering van de Schotse koning Karel II. Hij kwam in 1650 op de troon van Schotland. In Engeland regeerde de dictator Cromwell. Evangelisch. Maar niet presbyteriaans gezind. Independentistisch of congregationalistisch. Buiten Engeland, aangezien voor de „moordenaar” van de vader van Karel II, van Schotland. Toen Karel II de troon van Schotland had bestegen, begon een periode van geweldige spanningen. Met Engeland — het Engeland van Olivier Cromwell — de „moordenaar” van zijn vader. Oorlog met Engeland. Cromwells troepen hebben Schotland bezet en zij hebben het de presbyterianen niet makkelijk gemaakt.

Na Cromwells dood kwam in Schotland de restauratie van het Stuartsbewind. Welnu het begin van deze restauratie was het gevangen zetten van een aantal covenanters onder verdenking van opstandige bedoelingen.

Zo begon het contrareformatorisch optreden van de koningspartij. In de volgende jaren ging het gaandeweg erger worden. In 1622 ging de koning over tot het herstel van de bisschoppelijke inrichting van de kerk. Dat betekende dat het Schotse presbyteriale stelsel van kerkinrichting zou worden vervangen van 's koningswege, door het episcopale systeem. Dit besluit van de koning werd van de zijde der predikanten beantwoord met

ontslagaanvraag door niet minder dan drie honderd vijftig predikanten. Dit betekende, dat zo wat de helft van het aantal predikanten dat Schotland in die tijd bezat, aftrad als kerkedienaar. Dit antwoord van de zijde der predikanten bracht Karel tot nieuwe dwangmaatregelen. Omdat het moeilijk bleek voor de driehonderd vijftig vacatures, die door de ontslagaanvraag ontstonden, mannen te vinden, die voor hun taak berekend waren, werden er heel wat benoemd die niet in de smaak vielen bij het volk.

Van Schelven vertelt, dat deze lieden in de volksmond de „Kings curates” werden genoemd (de kapelaans van de koning). De volksmond sprak over koeheders, die er niet meer te vinden waren. Ze waren allemaal dominé geworden; over de slechtste prekers die men ooit had gehoord. Hun gehoor bleef zondags uit. Toen werd het niet komen in de kerk-waar-je-hoorde tot een burgerlijke overtreding verklaard, en bij politieverordening strafbaar gesteld, zouden wij in onze tijd zeggen.

Nog verder gingen de autoriteiten, toen hun maatregelen de covenanters er toe brachten in kleine huissamenkomsten, zoals ten onzent in de tijd van de Afscheiding van 1834 en in de tijd van Vrijmaking 1944, samen te komen. Ook in „fieldmeetings”, in hagepreken. Dit laatste gingen ze op het laatst doen onder de hoede van een gewapende macht, zoals dat in ons land had plaats gevonden een eeuw eerder, in 1556. Op deze manier ging hun vergaderen natuurlijk wel wat op verzetspleging gelijken. Dat was omstreeks 1670.

Tegen hen die deze conventikels hielden en/of herbergden en/of bijwoonden werd toen opgetreden door bij hen inkwartiering te leggen. Tegen de sprekers of hoorders in de

openluchtsamenkomsten werd veelal de doodstraf geëist.

Men ziet geen kleinigheid.

En dat in het vrije Schotland, waar een eeuw tevoren, bij parlamentsbesluit de vrije prediking van het evangelie was ingevoerd.

In deze periode, in het begin van de tachtiger jaren was werkelijk, zo schrijft Van Schelven in zijn hieronder genoemd boek, bladzijde 96, „de heerschappij aan het blok („the boots”), de „thumbikins” of duimschroeven (een destijds voor het eerst in gebruik genomen folterwerktuig) en het zwaard, zodat de naam „killing times”, die zij bij de Schotse historici heeft, waarlijk niet onverdiend is geweest”.

Dezelfde schrijver stelt de vraag hoe we over de covenanters, met name uit deze periode van bloedige vervolging te denken hebben. De oordeelvellingen over de „beweging der Covenanters hebben altijd ver uiteen gelopen, heen en weer gaand tussen oncritische heldenverering en ongemotiveerde verguizing”. Hij ziet de vraag: hoe moeten we over de covenanters denken? onder de ogen door een klein onderzoek in te stellen naar het aantal slachtoffers, naar het soort mensen, dat het initiatief tot de vervolging van de covenanters nam; en naar de geestkracht, waarmee de vervolgdgen de vervolging hebben doorstaan! In ons volgend artikel hopen wij iets over de conclusies waartoe Van Schelven gekomen is met betrekking tot deze drie punten, mee te delen.

J. Meester.

- 1) Der Puritanismus, Zürich, 1944, S. 40.
- 2) Het Calvinisme gedurende zijn bloeitijd, Amsterdam, deel II, 1951; blz 74 v.v.
- 3) nieuwigheden.
- 4) leven en gesprekken.

De Mammoetwet

II

Overzicht van het wetsontwerp

De gangbare naam van het wetsontwerp op het voortgezet onderwijs is Mammoetwet.

Deze naam ontleent het wetsontwerp niet aan de grote omvang. Het ontwerp telt 117 artikelen en behoort daarmee bepaald niet tot de allergrootste wetten.

De naam Mammoetwet hangt samen met het feit, dat getracht wordt in deze wet het gehele voortgezet onderwijs te regelen.

Hierin wordt praktisch alle onderwijs van leerlingen tussen 12 en 18 jaar geregeld. Alle onderwijs dus, dat ligt tussen het lager onderwijs en het onderwijs op universitair niveau.

De naam Mammoetwet is afkomstig van mr A. B. Roosjen.

In 1955 sprak deze bij de behandeling van de Tweede onderwijsnota over de reeds lang aangekondigde, maar nog steeds niet verschenen wet op het voortgezet onderwijs. Hij sprak daarbij over allerlei ontzagwekkende verhalen, die over dit ontwerp toen reeds de ronde deden. Op de hem eigen, wat speelse wijze, sprak hij toen over de plannen betreffende het voortgezet onderwijs, waarbij overwogen werd alles te regelen in een „mammoetwet”. De spreker dacht er toen geen moment aan, dat hij hiermede het nog te verschijnen wetsontwerp reeds een benaming had gegeven, die in de toekomst algemeen gangbaar zou worden. Ik zal mij verder aan deze naam ook maar houden.

En inderdaad, deze wet van minister Cals is een vermetele, mammoetachtige poging om een zo uitgebreide materie als het voortgezet onderwijs in zijn geheel, dus zowel het voorbereidend hoger onderwijs, als het onderwijs, dat opleidt voor de maatschappij in het algemeen of voor bepaalde beroepen in het bijzonder, te regelen.

Deze wet zal dus regelen het onderwijs, dat nu gegeven wordt door V.G.L.O., U.L.O., Ambachtsscholen, Huishoudscholen, Land- en Tuinbouwscholen, H.B.S., Gymnasium, Kweekscholen, Kunstnijverheidsscholen enz.

Het gevolg is dan ook, dat enkele bestaande wetten, zoals de M.O.wet, Kweekschoolwet, Wet op het Nijverheidsonderwijs zullen gaan verdwijnen.

Verder gaat een deel van het lager onder-

wijs, nl. V.G.L.O. en U.L.O. over naar de Mammoetwet.

Deze wet laat het voortgezet onderwijs in vier delen uiteenvallen:

- a. **V.W.O.** = Voorbereidend wetenschappelijk onderwijs.
- b. **A.V.O.** = Algemeen voortgezet onderwijs.
- c. **Beroepsonderwijs.**
- d. **Andere vormen** van voortgezet onderwijs.

Het V.W.O. valt weer in drieën uiteen:

1. **Gymnasium.**
2. **Atheneum**, dat is een voortzetting van de tegenwoordige H.B.S. waarbij ook enig latijn gegeven zal worden.
3. **Lyceum**, dat is een combinatie van Gymnasium en Atheneum. Het lyceum krijgt hiermede dan eindelijk de wettelijke status, die het nog altijd mist.

Alle drie opleidingen zijn zesjarig en geven toegang tot de universiteiten en hoge scholen. Het A.V.O. valt uiteen in:

1. **H.A.V.O.**, dat is het hoger algemeen voortgezet onderwijs.

Dit heeft een cursusduur van 5 jaar. Het dient ter gedeeltelijke vervanging van de H.B.S., als algemeen middelbare school. Het peil van deze opleiding zal zo ongeveer liggen op dat van de tegenwoordige Middelbare school voor meisjes, dus lager dan dat van de tegenwoordige H.B.S.

Deze school is dus geschikt voor hen, die geen universitair onderwijs gaan volgen, maar het bedrijfsleven zullen ingaan, of zich daarna naar een school voor het beroeps-onderwijs willen begeven.

2. **M.A.V.O.**, dat is middelbaar algemeen voortgezet onderwijs.

Dit type is te vergelijken met de tegenwoordige U.L.O., met een cursusduur van 3 of 4 jaar. De U.L.O. wordt daarmee dan, en terecht, weggehaald uit de sfeer van het lager onderwijs. Het wordt zoiets als de High School in Amerika.

Deze school is geschikt voor hen, die nadien naar kantoor of zaak willen gaan, of middelbaar beroeps-onderwijs willen volgen.

3. **L.A.V.O.**, dit is het lager algemeen voortgezet onderwijs. Het Lavo valt te vergelijken met het V.G.L.O. (7e en 8e klas L.O.) Dit onderwijs is bestemd voor kinderen, die zo spoedig mogelijk de maatschappij ingaan en in verband met de leerplicht nog op school

moeten gaan. Voorts is het te gebruiken, als men lager beroeps-onderwijs wil gaan volgen.

Aan deze school zal ook engels en wiskunde gegeven worden. Op dit moment wordt het V.G.L.O. gecombineerd met het L.O. In de toekomst kan het ook met beroepsscholen worden gecombineerd.

Ook het beroeps-onderwijs valt weer in drie delen uiteen en wel corresponderend met de drie soorten algemeen voortgezet onderwijs:

1. **Hoger beroeps-onderwijs**, dat aansluit op het H.A.V.O. Dat zijn de Hogere technische school (H.T.S.), de Hogere landbouwschool, de Kweekschool e.d.

2. **Middelbaar beroeps-onderwijs**, dat aansluit op het M.A.V.O. Dat zijn de Middelbaar technische scholen, de Middelbare landbouwscholen e.d.

3. **Lager beroeps-onderwijs**, dat aansluit op het L.A.V.O.

Hieronder vallen bv. de lagere landbouwschool, huishoudschool. Van bijzondere betekenis is ook, dat al deze scholen in de eerste klas hetzelfde onderwijs geven. Dit is het zgn. **brugjaar**.

Toelatingsexamens voor Gymnasium en H.B.S. zullen vervallen. Dit brugjaar kan men zien als een soort toelatingsexamen van een jaar. Kinderen, die te hoog of te laag gegrepen hebben, kunnen op deze wijze nog gemakkelijk na het eerste jaar naar een andere school overgaan.

Belangwekkend is voorts de instelling van een zgn. **planprocedure**. Deze planprocedure geldt voor de stichting van scholen.

Jaarlijks stelt de minister op 1 oct. een plan op voor scholen, die in de eerstvolgende jaren voor bekostiging door het Rijk in aanmerking komen.

Op dit plan komen in elk geval de scholen, die het door de wet voorgeschreven aantal leerlingen hebben.

Ook echter als een school dit aantal niet zal bereiken, kan de minister besluiten de school op dit plan te zetten, wanneer hij vindt, dat ze in een behoefte voorziet.

Tegen een beslissing van de minister is beroep mogelijk. Dit beroep, dat alleen op formele gronden kan worden ingesteld, heeft echter weinig praktische betekenis.

Het wetsontwerp noemt verder de vakken, die bij het V.W.O. en A.V.O. gegeven zullen worden en bepaalt het aantal leerjaren.

De regeling van alle andere zaken, die betrekking hebben op de inrichting en omvang van de scholen wordt aan de Kroon gedelegeerd.

Van de beroepsscholen worden zelfs alleen de soorten scholen genoemd. Alleen van de kweekschool wordt iets meer geregeld.

Ten aanzien van de andere vormen van onderwijs lezen we nog, dat deze ten laste van het Rijk komen, als ze voldoen aan de regelen te stellen bij algemene maatregel van bestuur.

Enkele algemene opmerkingen

Over dit wetsontwerp vallen heel wat goede dingen te zeggen. Zo mag met dankbaarheid geconstateerd worden, dat in deze wet getracht wordt de financiële gelijkstelling van openbaar en bijzonder onderwijs door te trekken voor heel het voortgezet onderwijs.

Het wetsontwerp geeft een overzichtelijke opbouw van het onderwijs. De stof is ook logisch verwerkt. Men is er metterdaad in geslaagd een ingenieus schema voor deze zo uitgebreide materie op te bouwen, al kan direct de vraag gesteld worden, of hier niet meer een schema dan een wet gegeven wordt.

Een van de hoofdargumenten voor de indiening van deze wet was de noodzaak van meer eenheid. Verschillende instanties hebben de onderscheidene onderwijswetten voorbereid en dit heeft geleid tot een node-loos en lastig verschil in de administratieve regelingen.

Dit ontwerp brengt inderdaad de zo gewenste unificatie.

Wel moet de vraag gesteld worden, of deze unificatie ook niet op andere wijze was te verwerklijken, nl. door ze voor de verschillende soorten onderwijs in afzonderlijke wetten neer te leggen.

Een argument, dat in de toelichting op het wetsontwerp gebruikt wordt is, dat er een fundamentele eenheid bestaat tussen de verschillende „modaliteiten” van het voortgezet onderwijs.

De bedoeling immers van het voortgezet

onderwijs is, zo wordt opgemerkt, de algemene vorming, die bij het basisonderwijs begonnen is, te voltooien en op die grond voor te bereiden voor het vervullen van een taak in de maatschappij.

Door eenheid van wet wordt nu getracht een sluitend geheel te krijgen.

Is dit argument echter wel steekhoudend?

Immers van het andere onderwijs, kleuter- en universitair onderwijs kan hetzelfde gezegd worden.

Moet dat dan ook alles in 1 wet worden geregeld?

Dan krijgen we in plaats van een mammoet een dinosaurus, heeft prof. Duynstee al schertsend opgemerkt.

Het argument van de eenheid van het voortgezet onderwijs, is ook niet geheel juist. Zo kan men van het gymnasium bv. niet zeggen, dat het voorbereidt voor de maatschappij. Het gymnasium geeft een voorbereiding om wetenschappelijk onderwijs te volgen.

Juist die doelstelling, die de Memorie van Toelichting noemt, betekent een gevaar voor het gymnasium. Omdat men heel het voortgezet onderwijs in één wet wil regelen, streeft men teveel naar nivellering. Dit gaat speciaal ten koste van het gymnasium.

De vraag, of het voortgezet onderwijs in één of meer wetten moet worden geregeld, is een zaak van de praktijk. Het komt mij voor, dat het juist om praktische redenen beter was geweest niet alles in één wet onder te brengen. De nodige eenheid was op andere wijze te bereiken geweest, nl. door die verschillende wetten meer op elkaar af te stemmen.

Juist omdat men de toevlucht tot één wet heeft genomen, heeft men zich genoodzaakt gezien veel te veel zaken aan de Kroon te

delegeren.

Dit had men kunnen voorkomen door er zes op elkaar afgestemde wetten van te maken.

Voortgezet algemeen onderwijs en beroeps-onderwijs bv., verschillen bepaald te zeer om ze onder één noemer te brengen en in één wet te behandelen.

Opvallend is voorts, dat men zo grote verwachtingen koestert van reglementering van het onderwijs door de overheid.

Zo meent men in alle ernst, dat de overheid voor de verschillende onderwijsvormen gelijke kansen kan scheppen. De ontwikkeling bv. bij de H.B.S. heeft geleerd, dat dit niet waar is.

De H.B.S. ontwikkelde zich tegen de opzet in als inrichting voor voorbereidend hoger onderwijs.

In dit wetsontwerp wordt de invloed van het maatschappelijk leven onderschat. Te veel valt steeds weer de nadruk op de overheid. Voor het bijzonder onderwijs houdt dit speciale gevaren in.

Hoe dankbaar men mag zijn voor financiële gelijkstelling, men mag nooit vergeten, dat dit tenslotte niet het doel is. Het is niet meer dan een bij compromis aanvaard middel om het bestaan van de vrije school mogelijk te maken.

Wanneer echter die financiële gelijkstelling voor het bijzonder onderwijs onvrijheid gaat betekenen, brengt ze dat onderwijs juist onberekenbare schade toe.

Het college van advies van de A.R.P. heeft in een tweetal nota's dit wetsontwerp kritisch bekeken. Aan de hand daarvan wil ik ook op enkele punten nog speciaal ingaan.

J. Meulink.

CRUCIFIX¹⁾

CRUCIFIX¹⁾

- 1 Ach Jezus, die wij samen
zo vroom gevangen namen,
voor wie wij spijkers haalden —
met felle slagen daalden
- 5 zij door het vlees in 't hout —
wij hebben zo'n berouw!
kom dus maar weer beneden,
want al wat wij tot heden
voor stichtelijkheid deden
- 10 aan arabieren, roden,
zwarten, hongaren, joden,
is nu voorgoed gedaan.
Wat deden wij U aan!
U moest wel heel diep gaan;
- 15 — is dat niet diep gezegd? —
kom nou, ik zeg, wij weten
wat wij hebben misdreven,
wij zijn alweer terecht,
het is nu van de baan,
- 20 wij hebben ons bekeerd.
wij zullen U flink loven.
U komt niet — U blijft boven?
Wat is nu weer verkeerd
aan deze vrome regels?
- 25 Ach God, wat zijn wij vlegels,
ach Jezus, zie ons samen
dan treuren en ons schamen.
Blijf daar maar hangen. Amen.

J. B. Charles

Wanneer ik dit vers zo lees, dan doemt er voor mijn geestesoog een grote berg, de heuvel Golgotha, op. En op die berg staat het kruis. Daar hangt Jezus aan. Hoewel — zoals we allen weten — de Here Jezus al eeuwen geleden uit het graf is opgestaan, ja zelfs ten hemel is opgevaren, zouden we toch figuurlijk kunnen zeggen: De Here Jezus hangt nog altijd aan dat kruis, doordat wij Hem er dagelijks weer aan slaan.

Aan de voet van die heuvel Golgotha, staat een klein aandachtig kind. Met grote verschrikte ogen kijkt het naar boven, en dat kind — de dichter van dit vers — ziet Jezus hangen. Bij het zien van dit kruisbeeld (d.i. Crucifix) gaat de dichter nadenken. Dit vers is er de vrucht van.

En J. B. Charles begint berouw te krijgen, zelfverwijft treft hem. Dan verzucht hij:

„Ach Jezus, die wij samen...” (r. 1—5). Het eerste gedeelte van dit gedicht vindt zijn oplossing in r. 6: „wij hebben zo'n berouw!” Dit simpele, haast naïeve zinnetje had vanwege zijn vlakke ritme een psalmregel kunnen zijn uit de oude psalmberijming. Trouwens het hele vers geeft door zijn monotone ritme, wat hier en daar onderbroken wordt, een passend stemmig effect.

Vond het eerste gedeelte — de inleiding — van deze meditatie een schriftuurlijke oplossing in r. 6: „wij hebben zo'n berouw!”, nu ontspoord de dichter. Want hij gaat conclusies trekken. Iets wat we hem helemaal niet kwalijk mogen nemen, want hij trekt conclusies, die we allemaal geneigd zijn te trekken.

Heel beslist en direct — zoals alleen een kind dat doen kan — komt de conclusie: „kom dus maar weer beneden” (r. 7). En omdat wij allemaal geneigd zijn — bewust of onbewust — zo te denken, boeit dit vers. Wij vinden onszelf terug op papier, en dat dwingt tot lezen, hoezeer we er ook van kunnen schrikken.

De verklaring van dat woordje „dus” komt in de volgende regels, waarin ook weer onomwonden gezegd wordt wat wij al zovaak stiekum hadden gedacht. De dichter kleedt zichzelf — en daarmee ons! — finaal uit (r. 8—12). Krachtig en fier belooft hij: dat „is nu voorgoed gedaan”. (r. 12). En het voorafgaande samenvattend, zegt hij hoofdschuddend: „Wat deden wij U aan!” Hoe kregen wij het in ons hoofd. Deze tweede overpeinzing — die een conclusie is van de eerste (zie boven) — eindigt met: „U moest wel heel diep gaan” (r. 14).

En onder het mediteren sluipt de duivel binnen. Dat de duivel geen bokspotten heeft, en er evenmin angstwekkend uitziet, wordt hier wel duidelijk. Heel vriendelijk — als een engel des Lichts² — fluistert de satan: „Kerel, dat heb je nou eens mooi gezegd. Daar zal God wel blij mee wezen!” (r. 15). Zo wordt God op een geniepige haast onmerkbaar manier „ter zijde gesteld”! De derde wending in deze lijdensoverdenking komt. Wij weten, zegt de dichter, — dat is wij — heus wel wat wij deden, toen we Jezus aan het kruis sloegen. En alweer komt er een conclusie: „Wij zijn alweer terecht / wij hebben ons bekeerd” (r. 18, 20). Door tot deze conclusie te komen bewijst de dichter het tegenovergestelde. Dat heeft hij nog niet in de gaten, want de goede voornemens komen

Redactieleden:

Dr. J. BOSCH, P. GROEN, Prof. Dr.
H. J. JAGER, Prof. C. VEENHOF

Adres van Redactie:

H. J. Jager, Jan v. Arkelstr. 7, Kampen

Medewerkers:

Ds. D. van Dijk, Groningen
Drs W. K. van Dijk, Groningen
P. A. Hekstra, Rotterdam
Dr. D. Holwerda, Zuidhorn
Ds. P. K. Keizer, Groningen
Drs J. F. J. Lamet, Eindhoven
Ds. J. Meester, Amsterdam-Z.
Mr. Dr. J. Meulink, Enschede
D. W. L. Milo, Nunspeet
Prof. Dr. K. J. Popma, Utrecht
Drs G. Puchinger, Utrecht
Dr. H. R. Rookmaaker, Leiden
Dr. Ir. J. Stellingwerff, Eindhoven
Ds. B. Telder, Breda
Ds. G. Visee, Kampen
Ds. C. Vonk, Schiedam
Ds. D. K. Wielenga JDzn, Rotterdam
Prof. Mr. H. D. van Wijk, Amstelveen

Secretariaat Geref. Persvereniging

„Opbouw”:

H. Albracht, Prof. Wentlaan 50, Utrecht

Penningmeester van de Geref. Persvereniging:

Drs J. F. J. Lamet, Antilopelaan 2,
Geldrop, post Eindhoven

Administratie: Slotlaan 220, Zeist

zelfs al: „Wij zullen U flink loven...” (r. 21).

Op dit moment heeft de dichter het bijzonder goed met zichzelf getroffen. En hij verwacht, dat nu wij ons hebben bekeerd, Jezus toch wel van het kruis af zal komen. Maar tot des dichters verbazing en ergernis blijft Jezus hangen. Verongelijkt vraagt hij: „Wat is nu weer verkeerd aan deze vrome regels?” (r. 23, 24). Dan opeens begrijpt hij, dat hij in feite nog niets van het lijden van Christus verstaan heeft. De satan holt weg, nu zijn prooi merkt dat hij Christus eigenlijk nog vaster aan het kruis slaat.

God toont de dichter zichzelf. En de rollen worden precies omgedraaid: wilde hij God eerst helpen (met advies), nu moet God hem helpen. Eerst belijdt hij de Vader zijn berouw (r. 25), dan direct er achteraan toont de dichter zichzelf aan de Zoon (r. 26, 27).

Voor de laatste maal komt hij tot een conclusie, en nu tot de enig juiste.

En beetje hulpeloos eindigt de dichter: „Blijf daar maar hangen. Amen”. (r. 28).

Voelt u de diepe betekenis, juist in dit verband, van dat woordje Amen?

***

Toch hoop ik niet, dat u n.a.v. dit vers van J. B. Charles enthousiast naar de bundel grijpt, waarin dit vers voorkomt; en er in gaat lezen met de verwachting nog meer van deze prachtige, diep-menselijke, maar tegelijkertijd schriftuurlijk verantwoorde poëzie te ontmoeten. Want dan zult u van de koude kermiss thuis komen.

J. B. Charles is in zijn poëzie eerlijk, vlijmscherp en direct. Het bovenstaande gedicht is er een bewijs van. De gedachte is volkomen eerlijk uitgewerkt, de zaak wordt vlijmscherp gesteld. In zijn woordkeus getuigt hij van een directheid, b.v. in dit vers, r. 9: „stichtelijkheid”; r. 10: „roden”; r. 16: „kom nou...”; r. 21: „Wij zullen u flink loven”; r. 25: „wat zijn wij vlegels”; om maar enkele voorbeelden te noemen.

Ook staan er wel verzen in deze bundel, die ik persoonlijk wel kan waarderen, hoewel ik me levendig voor kan stellen, dat ze de oudere generatie een beetje rauw op het lijf vallen, omdat zowel de vorm als de inhoud wel zeer sterk afwijkt van het tot nu toe gehandhaafde, d.w.z.: het traditionele. Maar zouden we hier niet enigszins op het punt komen van „over smaak valt niet te twisten”?³⁾

Vanzelfsprekend wil ik hier niet mee beveren, dat er geen normen gehandhaafd dienen te worden. Maar m.i. mogen we een gedicht nooit buiten de tijd plaatsen, waarin het ontstaan is. En het komt mij voor, dat de afstand tussen het publiek en de moderne dichter — u begrijpt waarschijnlijk wel, wat ik in dit verband met het woordje „modern” bedoel — wel eens wat te groot is, omdat men nu eenmaal altijd een beetje huiverig staat tegenover nieuwigheden; dit niet ge-

heel ten onrechte. Uiteraard is de dichter zélf hier in de eerste plaats verantwoordelijk voor. Hij toch immers moet die afstand — bewust of onbewust — overbruggen door helderheid (wat niet hetzelfde is als: duidelijkheid) in zijn werk.

Maar zelfs als we J. B. Charles a.h.w. een eindje tegemoet lopen door een eerlijke poging te doen iets van zijn poëzie te begrijpen — voor zover poëzie begrepen kan worden —, en hem sommige krasse vergelijkingen nu niet direct als profaan willen aanwrijven (profaan, omdat zijn eerlijke beslistheid ons — soms begrijpelijk — als een spotten voorkomt), dan nog moeten er tot mijn spijt vele verzen uit deze bundel met klem veroordeeld worden, omdat ze tegen Gods Woord in gaan.

Wilt u een voorbeeld? Wel, J. B. Charles zou het — naar hij schrijft — erg fijn vinden als God hem bijna verpletterde, omdat hij dan pas in doodsangst zou kunnen uitschreeuwen: „God mijn Verrukking” (vetgedrukte letter van M.A.J.P.). Dit is, geloof ik, toch wel iets anders dan de Bijbel ons leert....

Zo zou ik talloze voorbeelden op kunnen gaan noemen, maar waarom? Immers: oor-

deelt de dichter zichzelf niet, als hij in het gedicht „Ekskuseer mijn linkerhand” — het laatste vers in deze bundel, waaraan ook de titel is ontleend — de lezer vraagt: „Ekskuseer mijn geestdrift / of liever mijn waanzin — ”?

Hoeveel aanmerkingen ik echter ook op de nieuwste bundel van J. B. Charles heb moeten maken, het geciteerde vers „Crucifix” blijft een juweeltje. We kunnen het ons allemaal aantrekken. Niemand ontkomt eraan.... Een zuiver, eerlijk, diep-menselijk en tevens schriftuurlijk juist gedicht. En dat is toch waarlijk geen kleinigheid!

Maar het is helaas een van de weinige verzen uit de bundel die zo getypeerd kunnen en mogen worden.

Murk A. J. Popma.

1) Uit: Ekskuseer mijn linkerhand, uitgave De Bezige Bij, A'dam, 1959.

2) 2 Cor. 11 : 14.

3) Zie ook mijn artikel over Charles in Ons Kerkblad (prov. Utrecht), 5 maart 1960. Zie ook mijn artikel in Ons Kerkblad (prov. Utrecht), 23 april 1960, waarin ik iets schrijf over gedichten in het algemeen en de beoordelingen daarvan.

De grote planeten

Op een afstand van 5,2 AE tot de zon treffen we de planeet Jupiter aan. Jupiters grootste afstand tot de zon is 5,4 AE en zijn kleinste 4,95 AE. Over één omloop om de zon doet deze planeet 11,9 jaar. Jupiter is de grootste van alle planeten, zowel wat afmeting als wat massa betreft. Zijn straal is 71.000 km. Hij heeft niet zuiver de vorm van een bol; in één richting is hij a.h.w. samengedrukt. De straal in die richting is 67.000 km. De massa van Jupiter is 320 maal de massa van de aarde. Ze is groter dan de massa van alle andere planeten samen. Ook Jupiter heeft een aswenteling, en wel één van 9 uur en 50 min.

Jupiter is geheel bedekt met wolken, zodat we zijn oppervlak niet kunnen zien. De temperatuur is -130°C . In de atmosfeer vinden we in grote hoeveelheden methaan (ook wel moerasgas genoemd) en ammoniak. — Ammoniak is iets anders dan ammonia! Ammoniak is het gas, dat men ruikt; ammonia is de oplossing van dit gas in water. — De wolken bestaan uit kristalletjes methaan en ammoniak. Door de lage temperatuur zijn deze gassen gecondenseerd en bevroren. Een eigenaardig en nog onverklaard verschijnsel in de atmosfeer is de rode vlek. Op de schijf van Jupiter is reeds lang een vlek te zien met een rode kleur, die enigszins onregelmatig zich over de planeet beweegt.

Jupiter heeft twaalf manen, vier grote en acht kleine. De grote manen zijn Io, Europa, Ganymedes en Callisto. De laatste twee hebben afmetingen tussen die van Mercurius en Mars. De kleine manen hebben diameters van enkele tientallen kilometers.

De volgende planeet is Saturnus. Zijn afstand tot de zon bedraagt 9,5 AE. De grootste afstand is 10,1 AE, de kleinste 9,0 AE. Zijn tocht om de zon volbrengt Saturnus in 29 jaar. De straal van Saturnus is 60.000 km. Deze planeet is nog sterker afgeplat dan Jupiter. In de richting, waarin de afplatting het sterkst is, heeft de straal een lengte van 54.000 km. De massa van Saturnus bedraagt 95 aardmassa's. Zijn aswenteling duurt 10 uur en 20 min.

Evenals Jupiter heeft Saturnus een dicht wolkendek. Zijn temperatuur is -150°C . In de atmosfeer treffen we ook methaan en ammoniak aan. Het laatste gas echter in geringere mate: Door de lagere temperatuur is veel ammoniak bevroren; het bevindt zich in de vorm van kristalletjes in de wolken.

Saturnus heeft negen manen. De grootste is Titan. Deze maan is de enige, die een atmosfeer heeft. Ze bestaat uit methaan en wat ammoniak. Verder heeft Saturnus een ringstelsel. Er zijn drie ringen, gescheiden door lege tussenruimten. Ze liggen in hetzelfde vlak en zijn zeer dun: Hun dikte is 20 km, terwijl ze zich uitstrekken van 90.000 km tot 138.000 km vanaf het middelpunt van de planeet. De ringen bestaan uit kleine stukjes steen, waarvan een groot gedeelte met ijs schijnt te zijn bedekt.

Op een afstand van 19,2 AE beschrijft Uranus zijn baan om de zon. 20 AE is de grootste afstand, 18,3 AE de kleinste. Eén omloop om de zon duurt voor deze planeet 84 jaar. Uranus' straal meet 25.000 km. Ook deze planeet is afgeplat: Zijn kleinste straal is 23.000 km. De massa van Uranus is 19,6 maal zo groot als de massa van de aarde. De aswenteling van Uranus duurt ongeveer 11 uur. Deze aswenteling heeft iets zeer eigenaardigs. De as ligt n.l. bijna in het baanvlak van de planeet. Dat is bij geen enkele planeet het geval. Uranus keert dus de zon nu eens zijn pool, dan weer zijn evenaar toe.

Ook Uranus is geheel met wolken bedekt. De temperatuur is er -185°C . Methaan is weer het gas, dat in de atmosfeer in grote hoeveelheden voorkomt. Ammoniak komt bij zo'n lage temperatuur vrijwel niet meer in gasvormige toestand voor.

Uranus heeft vijf manen.

Op 30 AE afstand tot de zon bevindt zich Neptunus. De baan van Neptunus is weer,

evenals bij de banen van Venus en de aarde het geval was, zo goed als cirkelvormig. Voor deze planeet duurt het 165 jaar voor hij één maal zijn baan heeft afgelegd. Zijn straal is 26.000 km. De afplatting van Neptunus is niet zo groot, dat ze vermelding behoeft. De aswenteling duurt 15 uur en 50 minuten. De massa is 17,3 aardmassa's.

Vermoedelijk is ook Neptunus geheel met wolken bedekt. Methaan komt in zijn atmosfeer in grote hoeveelheden voor. De temperatuur is niet met zekerheid bekend, maar is lager dan op Uranus. Neptunus heeft twee manen. De grootste heet Triton.

Het zal U opgevallen zijn, dat de nu behandelde planeten veel op elkaar lijken. Alle zijn ze groot en zwaar. Alle draaien ze vrij snel om hun as. Alle hebben ze een atmosfeer, die geheel bewolkt is. Bij alle komt methaan in grote hoeveelheden in de atmosfeer voor. In de atmosferen van Jupiter en Saturnus komt bovendien ammoniak voor; op Uranus en Neptunus is de temperatuur te laag voor deze gassen. Vanwege hun grote afmetingen en massa's hebben we deze planeten de grote planeten genoemd. De planeten, die in het vorige artikel besproken werden, hebben we, omdat ze veel kleiner en lichter zijn, de kleine planeten genoemd.

Nog één planeet moet besproken worden, n.l. Pluto. Pluto's afstand tot de zon bedraagt 39 AE. Pluto's grootste afstand tot de zon is 49 AE, zijn kleinste 30 AE. De verhouding tussen kleinste en grootste afstand is groter dan bij alle andere planeten. Bovendien staat zijn baan schuin op die van de andere. Pluto is dus een wat eigenaardige planeet. Misschien is het zelfs beter hem niet onder de planeten te rekenen. Wat de andere eigenschappen van Pluto betreft: Zijn straal is wellicht 5500 km, zijn massa 0,03 aardmassa's, maar zekerheid is hierover niet. Hij heeft geen atmosfeer, zijn aswenteling is onbekend en hij heeft voor één tocht om de zon 250 jaar nodig.

Tot slot nog iets over de verhouding van de massa's van de manen en de planeten. In bijna alle gevallen is deze te verwaarlozen. Er zijn wel zware manen, maar de planeten, waar ze bij horen, zijn ook zwaar, zodat de verhouding klein blijft. Er is één uitzondering: het stelsel aarde-maan. In vergelijking met andere stelsels is deze verhouding voor het aarde-maan stelsel zo groot, dat we wellicht beter kunnen spreken van de dubbelplaneet aarde-maan.

G. van Rees.

PERSSCHOUW

De Overgang van Dr H. v. d. Linde

Uit Het Parool knipten we over de stap van Dr H. v. d. Linden nog het volgende artikel:

„Overgang naar Rome geen weg naar oecumene”. Onder dat hoofd wijdt de hervormde synode-secretaris en hoofdredacteur van „Hervormd Nederland”, ds F. H. Landsman, in dat blad commentaar op de mededeling van de Middelburgse hervormde predikant, dr H. van der Linde, dat hij voornemens is binnenkort over te gaan naar de rooms-katholieke kerk.

Ds Landsman gewaagt van de „passie voor eenheid” van dr Van der Linde. Toen deze zijn katholiserende boek „De komende oecumenische kerk” had doen verschijnen, schreef ik — aldus ds Landsman — daarover reeds: „Zijn waardering voor de reformatie schijnt een andere te zijn dan de onder ons gangbare. Is ze voor hem niet een stadium, dat overwonnen moet worden? Dreigt hij zo niet langzaam, maar zeker te vervreemden van het belijden der vaders en van het erfgoed der reformatie?”

Ds Landsman waarschuwt er tegen om te véél waarde te hechten aan hetgeen er in de r.-k. kerk aan vernieuwingspogingen merkbaar wordt. De kerkelijke praktijk is anders:

„Het oecumenisch concilie, waar progressieve katholieken zoveel verwachtingen van koesterden waar ook sommige protestanten wonderveel van verwachtten, blijkt een zuiver intern-roomse aangelegenheid te zijn en eerder dienstbaar gemaakt te zullen worden aan een versteviging van eeuwenoude posities dan dat het de bedoeling zou hebben de Kerk van Rome open te breken naar de „wereldkerk”, zoals wij die als reformatorische christenen hebben leren ontdekken”.

Zeker, wij zullen de ontwikkelingen, die zich bij Rome voordoen, moeten blijven volgen en het „gesprek met Rome” moeten voortzetten, zegt ds Landsman, maar: „dit zal ons nimmer

mogen brengen tot bevrediging van ons oecumenische heimwee en terwille van de zo vurig begeerde eenheid, de waarheid Gods en het Evangelie, zoals de reformatie ons dit opnieuw heeft leren verstaan, een geringe zaak te achten”.

De conclusie van ds Landsman? Er zal „klaarheid” moeten komen; de reformatorische gemeente zal moeten weten waar zij met Rome aan toe is; de synodale „bezinnersarbeid” zal moeten worden voortgezet; voortgaande theologische bezinning en voorlichting is nodig.

Nu wij in het bezit zijn van de volledige verklaring, naar aanleiding van ds v. d. Linde's overgang door de Hervormde kerkeraad van Middelburg afgelegd, kunnen wij daaruit het gedeelte citeren, waarin deze kerkeraad (na de beslissing van haar predikant gerespecteerd te hebben) uiteenzet, waarom de r.-k. kerk „als geestelijk tehuis voor een gelovige die aan de Heilige Schrift gehoorzaam wil zijn, nog steeds onaantvaardbaar is”. De kerkeraad noemt:

„Op theologisch gebied de roomse leer inzake de verhouding van Schrift en Traditie; nog steeds van kracht zijnde leerstellingen als de zgn. herhaling van het offer van Christus in de roomse Mis met haar transsubstantiatieleer (de leer, dat brood en wijn werkelijk Christus vlees en bloed worden, Red.); de onfeilbaarheid van de Paus, de handhaving van de apostolische successie als onmisbaar voor het functioneren van het priesterambt en de leerstellingen aangaande Maria”.

De kerkeraad gaat dan voort:

„In de praktijk, vooral in volledig roomse landen, worden nog talrijke ergerlijke misstanden, o.a. rond de heiligenverering en in verband met het gebruik der beelden geduld.

Anderzijds leeft in onze kerken sterker dan ooit in alle andere kerken de liefde tot eenwording van de Kerk van Christus, waarvan de gestadige groei der oecumenische beweging getuigt. Ook hier echter wordt steeds door Rome de aanspraak gehandhaafd alléén de éne, heilige, algemene, christelijke kerk te zijn.

Dit feit maakt elk gesprek tussen de andere

kerken en die van Rome onmogelijk en stempelt de r.-k. kerk tot juist de grootste hinderpaal op weg naar de eenheid".

Het gesprek met de Roomse kerk, zolang die „rooms" blijft is volstrekt uitzichtloos, ja, in feite onmogelijk. De enige ware weerstand tegen Rome is het reformatorisch geloof en een kerk die uit het geloof leeft.

Prof. Vollenhoven over A. Janse

Het was onze bedoeling in de Persschouw een overzicht te geven van wat bij het heengaan van A. Janse over deze rechtvaardige werd geschreven. Maar dat bleek onmogelijk te zijn. Er verscheen zoveel, dat onze plaatsruimte volstrekt ontoereikend was dat alles op te nemen. Eén uitzondering willen we maken. En wel voor een artikel van Prof. Vollenhoven. Hij en Janse werkten jarenlang samen. Als de correspondentie van Janse nog eens publiek wordt zal wel openbaar worden hoe deze beide mannen vóór de vrijmaking met elkaar hebben geworsteld om ieder op eigen terrein het Woord Gods tot werkelijke heerschappij te brengen in heel het leven. Prof. Vollenhoven schreef het volgende in de „Mededelingen van de Vereniging voor Calvinistische Wijsbegeerte" onder de titel: In Memoriam Antheunis Janse.

Sinds de verschijning van het vorige nummer der Mededelingen is de Heer A. Janse van ons weggeroepen: de 18e maart j.l. overleed hij, bijna 70 jaar oud, te Breda.

De Heer Janse werd te Oostkapelle geboren. Vandaar dat mijn kennismaking met hem reeds uit de jaren 1918—1921 stamt, toen 'k daar predikant was. Janse, sinds 1910 aan het Christelijk onderwijs verbonden, was toen juist K. Wielemaker als hoofd der school te Biggekerke opgevoeld.

Het persoonlijk contact tussen ons begon, toen hij, na m'n dissertatie te hebben doorgewerkt, me een lange brief vol vragen schreef; ik stuurde hem daarom een uitnodiging eens te komen praten. Zijn belangstelling stimuleerde me: samen hebben we een artikel over de activiteit der ziel in het rekenonderwijs gepubliceerd en, in bond met de Heer S. Laansma, destijds hoofd der Christelijke school te Oostkapelle, een paedagogische studieclub opgericht.

Tot een dieper contact kwam het echter eerst toen 'k reeds in Den Haag stond. Het raakte vooral de antropologie. Op dit punt was Janse nl. ondertussen tot een meer Bijbelse visie op „de levende ziel" gekomen, die me van heel wat onvruchtbare traditionele speculaties bevrijdde.

Deze winst stond niet op zich zelf. Janse begon steeds duidelijker te zien, dat de Heilige Schrift in concrete en niet in wetenschappelijke taal spreekt. En dit inzicht deed hem de waarde van de Bijbel niet lager, maar hoger aanslaan: in de Heilige Schrift richt God zich tot Zijn volk, reddend en troostend, maar ook waarschuwend, dreigend en bestraffend.

Deze, m.i. enig juiste, visie op de Schrift scherpte zijn oog voor een echt geestelijke beoordeling van de concrete situatie. Niemand wist als hij de oude schatten der Woordopenbaring, ontdekkend van het stof der scholastiek, te doen glanzen voor hen, die nog of weer bij de Schrift wilden leven — men denke aan zijn **Van de rechtvaardigen** —. Maar evenzeer verstond hij — getuige z'n werke over Lourens Ingelse — met echte deernis te waarschuwen tegen de vervanging van het kinderlijk geloof door innerlijke ervaring, die waarlijk niet uitsluitend, maar toch ook in Zeeland voor menigeen in de letterlijke zin dodelijk gevaar oplevert. Daarentegen keerde hij zich scherp tegen valse profeten en stromingen, inzonderheid dan wanneer die aanvankelijk niet of nauwelijks werden onderkend: men herinnere zich o.a. zijn critiek op Karl Barth en Albert Schweitzer en zijn protest tegen de rage voor de uniforme petten als geraffineerde baanbreekster van nationaal-socialistische methodes.

Zijn pittige en heldere wijze van schrijven deed velen naar zijn boeken en artikelen grijpen; dat de frisse reformatorische stroming van omstreeks 1930 ook bij tal van studenten weerklank vond is zonder de invloed van zijn geschriften niet te verklaren. Het was dan ook zeer de wens van vele vrienden, dat zijn 25-jarig onderwijsjubileum (1935) niet ongemerkt voorbij ging. Destijds ontbrak het hem trouwens ook van andere zijde niet aan waardering: in 1931 werd Janse ridder in de orde van Oranje Nassau en 1934 lid van het Zeeuwsch Genootschap van Wetenschappen.

Dat hij zich vooral op de reformatie van de praxis richtte, hield niet in, dat hij geen oog zou hebben gehad voor de betekenis van de analoge strijd aan het wetenschappelijke front: ook hierin leefde hij met zijn vrienden intens mee. Zo sprak het vanzelf, dat hij bij de oprichting van de Vereniging voor Calvinistische Wijsbegeerte, eind 1935, van meetaan in het Bestuur zitting had.

Uiteraard oogste zijn veelzijdige activiteit niet overal instemming: zijn dapper verzet tegen de geest van het subjectivisme kwam hem zelfs meer dan anderen niet slechts op tegenstand, maar ook op hoon en smaad te staan: sommigen meenden zelfs met „wetenschappelijke" onder-

scheidingen van synthetische makelij zijn schriftuurlijke inzichten als blijken van misverstand en eigenwaan te kunnen afdoen. Wanneer hij daaronder leed, was dat echter meer om Gods volk, dan om zichzelf.

Zo valt het te verstaan, dat, toen de oorlog ook ons land niet spaarde, Janse daarin meer dan anderen vooral een oordeel over een geleidelijk voortgeschreden, maar steeds duidelijker aan de dag tredend verval voelde, al bleef hij wel degelijk de antigoddelijke trekken ook van het Duitse machtsstreven signaleren.

De evacuatie van Zuid-Walcheren in 1942 noopte hem de vertrouwde omgeving te verlaten en met zijn gezin naar Breda te vertrekken. Daar openbaarden zich al spoedig de eerste symptomen der ziekte die hem ten grave zou doen dalen. Na de bevrijding heeft hij dan ook, als ik me goed herinner, nog slechts eenmaal de jaarvergadering der Vereniging bijgewoond. En reeds kort daarna moest hij zijn werk als bestuurslid geheel opgeven.

Zomer 1948 heb ik hem nog eens bezocht. De wederzijdse band trok evenals vroeger. Maar het gesprek kostte, hoewel ik het uitsluitend tot de groei van het gemeenschappelijk werk beperkte en de studie liet rusten, hem merkbaar inspanning. Daardoor bleef slechts schriftelijk contact mogelijk, dat bovendien over de leden van zijn prachtig gezin moest lopen, dat in deze moeilijke jaren nog kans zag meer dan eens zijn hart te verkwikken door de bundelsgewijze uitgave van moeilijk verkrijgbare, maar nog allerminst verouderde artikelen.

Door deze levensgang reeds geruime tijd op de achtergrond geraakt en daardoor aan de jongere generatie van onze kring niet persoonlijk bekend, zal „onze" heer Janse echter bij de ouderen onder ons in dankbare herinnering voortleven: het voorbeeld van deze eenvoudige en zachtmoedige, maar tegelijk dappere rechtvaardige zal hen blijvend sterken.

In aansluiting aan wat Prof. Vollenhoven schreef vragen we: wanneer wordt „Van de Rechtvaardigen" herdrukt. En wanneer verschijnt een bundel nog met eerder herdrukte opstellen.
C. V.

THEOLOGISCHE HOGESCHOOL-DAG 1960

De commissie ter voorbereiding van de Theologische Hogeschool-dag 1960 deelt mede, dat de jaarlijkse Schooldag zal worden gehouden, zo de HERE wil, op woensdag 28 september a.s.

Kaarten voor deze dag aan te vragen op het bekende adres: Broederweg 15.

Zo spoedig mogelijk zullen de namen van sprekers en leiders worden bekend gemaakt.

PERSBERICHT

De op 12 maart l.l. te Zwolle gehouden indrukwekkende en druk bezochte bijeenkomst van leden van de Gereformeerde Kerken (syn.) en van de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt), heeft o.m. tot gevolg gehad dat van vele kanten de wens is geuit dat ook in het westen van het land een vergadering zal worden gehouden van leden van de bovengenoemde kerken, welke dienstbaar kan zijn aan het tot stand komen van een voor God verantwoorde kerkelijke vereniging van de sinds 1944 gescheiden levende kerken.

Ondergetekenden, van oordeel, dat de Gereformeerde Kerken (syn.) in confessioneel opzicht zijn teruggekeerd tot vóór 1905, en van overtuiging, dat de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) door de terzijdestelling van de Vervangingsformule geroepen zijn tot samenspreking met de Gereformeerde Kerken (syn.), besloten aan vorenbedoelde wens te voldoen door het beleggen van een vergadering, welke gesteld is op

zaterdag 18 juni a.s.

in de grote zaal van „Tivoli" te Utrecht. Deze bijeenkomst zal worden geopend en geleid door Drs O. Jager te Haarlem.

Als sprekers hopen op te treden: Ds C. van Ommen te Hattum, met het onderwerp: „Waarom heb ik mij vrijgemaakt?"

Ds C. H. Appelo te 's-Gravenhage-Loosduinen, met het onderwerp: „Waarom heb ik mij niet vrijgemaakt?"

Dr A. G. van Omme, arts te Bennekom, met het onderwerp: „Waarom bekeer ik herstel van de kerkelijke breuk?"

De vergadering begint om 2 uur precies 'en zal uiterlijk om 6 uur n.m. eindigen.

Er is gelegenheid tot het stellen van vragen.
HET COMITÉ.

Wie weten wil hoe de redactie over dergelijke vergaderingen denkt verwijzen we naar de artikelen „Een gevaar van de krant" (11 dec. '59) en „Ieder op eigen plaats aan z'n eigen werk" (11 maart '60) in Opbouw.

De redactie.

KERKNIEUWS

Candidaats-examen: Geslaagd voor het Candidaats-examen de Heer G. van Keulen, Kanaaldijk 28, Heerde (Gld.)

Peremptoir examen. Door de classis Middelburg werd peremptoir geëxamineerd en toegelaten tot de dienst des Woords Candidaat A. N. Hendriks, beroepen predikant te Goes.

Bevestiging en intrede zal e.k. 26 juni plaats hebben.

Tweetal te Groningen: M. J. C. Blok te Utrecht-N.W. en J. Verkade te Voorburg.

Beroepen te Capelle a.d. IJssel: J. Rijnveld te Bunschoten-Spakenburg; te Vlaardingen: P. Lok te IJmuiden.

Bedankt voor Rijnsburg: J. G. Meijer van Pernis.

Beroepbaar: De classis Noord-Brabant/Limburg heeft kand. J. Douma praeparatoir geëxamineerd beroepbaar verklaard. Het adres van kand. Douma is Hoge Polder 1, Nieuwendijk (N.B.), tel. 01834-227. In juni: Scheepswerfstr. 13, Stadskanaal (tel. 05990-8260).

Kerkbouw. Voor de kerken van Bergentheim en Haren werd de bouw van een nieuw kerkgebouw aanbesteed.

AANBIEDING 2e HANDS BOEKEN:

- Wijsbeg. der Wetsidee**, Dr H. Dooyeweerd, 3 dln., ingen. . . . . f 47.50
- Geref. Dogmatiek**, Dr H. Bavinck, 4 dln., 4e druk, geb. . . . . „ 57.50
- Verbondsgeschiedenis**, S. G. de Graaf, 2 dln., geb., 1e en 4e dr., mooie exx. . . . . f 19.50 en „ 21.50
- Heid. Catech.**, K. Schilder, 4 dln., als nieuw, geb. . . . . „ 39.50
- Bij dichters en Schriftgeleerden**, K. Schilder, geb. . . . . „ 9.50
- Heraut**, geb. jaarg. 1907—1930 à f 2.50 per jaarg., compleet . . . . . „ 50.—
- Paed. Tijdschrift voor Chr. Onderwijs**, compl. in 33 jaarg. van 1908—1941, geb. „ 75.—
- Bijb. Handboek**, Aalders, Van Deursen e.a., 2 dln., geb. . . . . „ 27.50
- Handb. Dogmatiek**, Honig, geb. . . . . „ 12.50
- Geschiedenis der Kerk**, Grosheide e.a., 3 dln., mooi ex., geb. . . . . „ 22.50

F. DAM - BOEKHANDEL POSTBUS 11
Buitenpost - Tel. 05115-534 - Girono 801846

Drukkerij Steenberg
ZEIST - TELEFOON 03404 - 2452

★

Periodieken
Boekwerken
Handelsdrukkerij

